SCIENCE CONNECTS PEOPLE

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF

2026 / No. 1(1)

Contemporary Pedagogical and Philological Research

BOYSUN HUDUDINING ARXEOLOGIK YODGORLIKLARI: QADIMGI AHOLI MADANIYATI, TARIXIY TARAQQIYOTI VA ARXEOLOGIK MEROS TAHLILI

Bekpulatova Maxbuba Asadovna

Bosh mutaxassis

Annotatsiya. Mazkur maqolada Surxondaryo viloyatining Boysun hududida joylashgan arxeologik yodgorliklarning tarixiy-madaniy ahamiyati, ularning davriy xususiyatlari hamda qadimgi aholi turmush tarzini o‘rganishdagi ilmiy imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy e’tibori Teshik-Tosh, Machay, Qorong‘udara va Zarautsoy kabi arxeologik obyektlarga qaratilgan. Ushbu yodgorliklar tosh davri insonlarining yashash muhiti, mehnat qurollari tayyorlash texnologiyasi, xo‘jalik faoliyati, tabiiy sharoitga moslashuvi va tasviriy tafakkurining rivojlanishini o‘rganishda muhim manba hisoblanadi. Shuningdek, Boysun hududidagi qadimgi mudofaa inshootlari va tarixiy-madaniy obyektlarning mintaqa tarixini yoritishdagi o‘rni ko‘rib chiqiladi. Maqolada tarixiy-qiyosiy, arxeologik-tipologik, xronologik va manbashunoslik tahlili usullaridan foydalanildi. Ilmiy adabiyotlar hamda rasmiy elektron manbalardagi ma’lumotlar o‘zaro taqqoslanib, Boysun arxeologik merosining o‘ziga xos jihatlari umumlashtirildi. Natijalar hududning qadimgi tarixini alohida yodgorliklar doirasida emas, balki tabiiy muhit, inson faoliyati va madaniy jarayonlarning uzviy aloqasi asosida o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi. Maqolada arxeologik obyektlarni muhofaza qilish, raqamli hujjatlashtirish, tizimli monitoring olib borish va ularni ilmiy turizm bilan uyg‘unlashtirishga doir takliflar ham ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: Boysun, Boysuntog‘, arxeologik yodgorliklar, Teshik-Tosh, Machay, Qorong‘udara, Zarautsoy, paleolit, mezolit, tosh industriyasi, petrogliflar, qadimgi aholi, moddiy madaniyat, arxeologik meros.

Abstract. This article examines the archaeological heritage of the Boysun region in Surkhandarya Province, Uzbekistan, focusing on its historical and cultural

significance, chronological characteristics, and contribution to the study of ancient human societies. Particular attention is paid to the Teshik-Tash, Machay, Qorong‘udara, and Zarautsoy sites. These archaeological locations provide valuable evidence for investigating prehistoric settlement patterns, stone-tool technologies, subsistence strategies, adaptation to the natural environment, and the development of artistic expression. The study employs historical-comparative, archaeological-typological, chronological, and source-critical methods. Published research and official online sources are compared to identify the distinctive features of Boysun’s archaeological landscape. The findings highlight the importance of interpreting individual monuments within a broader framework that connects environmental conditions, human activity, and cultural change. The article also proposes measures for heritage conservation, digital documentation, systematic monitoring, and the sustainable development of archaeological tourism.

Keywords: Boysun, archaeological sites, Teshik-Tash, Machay, Qorong‘udara, Zarautsoy, Paleolithic, Mesolithic, stone-tool industry, rock art, cultural heritage.

Аннотация. В статье рассматривается археологическое наследие Байсунского региона Сурхандарьинской области Узбекистана, его историко-культурное значение и роль в изучении древнего населения. Особое внимание уделяется памятникам Тешик-Таш, Мачай, Коронгудара и Зараутсай. На основе опубликованных научных исследований и официальных источников анализируются особенности древних поселений, каменной индустрии, хозяйственной деятельности и наскального искусства. Использованы историко-сравнительный, археолого-типологический, хронологический и источниковедческий методы. Результаты исследования подчёркивают необходимость комплексного изучения археологических объектов с учётом природных условий, исторической динамики и культурных процессов.

Предложены направления совершенствования охраны, цифровой документации и научной популяризации археологического наследия региона.

Ключевые слова: Байсун, археологические памятники, Тешик-Таш, Мачай, Коронгудара, Зараутсай, палеолит, мезолит, каменная индустрия, наскальное искусство, культурное наследие.

Kirish

Markaziy Osiyo qadimgi insoniyat tarixining muhim hududlaridan biri bo‘lib, uning janubiy qismida joylashgan Surxondaryo vohasi arxeologik yodgorliklarning boyligi bilan ajralib turadi. Ushbu vohaning tog‘li va tog‘oldi qismlarini egallagan Boysun hududi tabiiy-geografik sharoiti, qadimgi aholi manzilgohlari, g‘or makonlari, qoyatosh tasvirlari va tarixiy inshootlari bilan alohida ilmiy ahamiyatga ega. Boysuntog‘ tizmasi, daryo vodiylari, daralar va tabiiy boshpanalar insonlarning qadimdan yashashi hamda xo‘jalik faoliyatini olib borishi uchun o‘ziga xos imkoniyatlar yaratgan.

Boysun hududining arxeologik ahamiyati, avvalo, bu yerda paleolit davriga oid muhim topilmajoylarning mavjudligi bilan belgilanadi. Teshik-Tosh g‘ori O‘zbekiston va Markaziy Osiyo paleolit arxeologiyasining eng mashhur yodgorliklaridan biri hisoblanadi. Machay va uning atroflaridagi g‘or-makonlar esa qadimgi insonlarning yashash tarzi, tosh qurollar ishlab chiqarish texnologiyasi va tabiiy resurslardan foydalanishini o‘rganishda muhim o‘rin tutadi. So‘nggi yillarda Qorong‘udara kabi obyektlarda olib borilgan arxeologik tadqiqotlar ham hududning ilmiy salohiyati hali to‘liq ochib berilmaganini ko‘rsatmoqda.

Boysun arxeologik merosining yana bir muhim jihati Zarautsoy qoyatosh tasvirlari bilan bog‘liq. Ushbu tasvirlar qadimgi insonlarning hayvonot olami, ovchilik faoliyati va ramziy ifoda shakllari haqidagi tasavvurlarini o‘rganish imkonini beradi. Hududdagi qadimgi mudofaa inshootlari, tarixiy yo‘llar va turli davrlarga mansub

arxeologik obyektlar esa Boysun tarixining uzoq davom etgan va ko‘p qatlamli jarayon ekanini namoyon etadi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, Boysun yodgorliklari faqat alohida tarixiy obyektlar sifatida emas, balki insoniyatning tabiiy muhitga moslashuvi, texnologik taraqqiyoti va madaniy tajribasining uzluksizligini o‘rganish uchun yagona tarixiy-madaniy makon sifatida tadqiq etilishi lozim. Shu bilan birga, arxeologik obyektlarni tabiiy yemirilish, nazoratsiz tashriflar va antropogen ta’sirlardan himoya qilish masalalari ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotning maqsadi — Boysun hududidagi asosiy arxeologik yodgorliklarning tarixiy-madaniy xususiyatlarini tahlil qilish, ularning qadimgi aholi hayoti va mintaqaviy tarixni o‘rganishdagi ahamiyatini aniqlash hamda arxeologik merosni saqlash bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqish.

Tadqiqotning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

• Boysun hududining arxeologik jihatdan o‘rganilishiga doir ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish;

• Teshik-Tosh, Machay, Qorong‘udara va Zarautsoy yodgorliklarining o‘ziga xos xususiyatlarini tavsiflash;

• arxeologik materiallar orqali qadimgi aholining xo‘jaligi, texnologiyasi va madaniy qarashlarini izohlash;

• hududning tabiiy-geografik sharoiti bilan qadimgi manzilgohlar joylashuvi o‘rtasidagi aloqalarni baholash;

• arxeologik merosni muhofaza qilish va kelgusida o‘rganishning ustuvor yo‘nalishlarini belgilash [1] .

Tadqiqot obyekti — Surxondaryo viloyatining Boysun hududida joylashgan arxeologik yodgorliklar majmuasi.

SCIENCE CONNECTS PEOPLE

Tadqiqot predmeti — mazkur yodgorliklarning davriy xususiyatlari, moddiy madaniyat namunalari, tarixiy-madaniy aloqalari va arxeologik merosni saqlash masalalari.

Adabiyotlar tahlili

Boysun hududining arxeologik merosini o‘rganish Markaziy Osiyo paleolitini tadqiq etish tarixi bilan bevosita bog‘liq. Teshik-Tosh g‘orining ilmiy jihatdan o‘rganilishi ushbu hududni qadimgi insoniyat tarixining muhim markazlaridan biri sifatida tanitgan. Mazkur yodgorlikdan topilgan neandertal bola qoldiqlari, tosh qurollar va hayvon suyaklari paleolit davri aholisi biologik xususiyatlari hamda moddiy madaniyatini o‘rganishda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

A.P. Okladnikov nomi bilan bog‘liq Teshik-Tosh tadqiqotlari Markaziy Osiyoda mustye davri yodgorliklarini o‘rganish tarixida alohida o‘rin tutadi. Ushbu tadqiqotlar qadimgi odamlarning yashash muhiti, ovchilik faoliyati va tosh qurollardan foydalanish usullarini tahlil qilishga asos yaratdi. Biroq dastlabki arxeologik talqinlarni zamonaviy tadqiqotlar bilan qiyoslashda yangi stratigrafik, texnik-tipologik va paleoantropologik ma’lumotlarni ham hisobga olish zarur.

Keyingi davrda Boysun va unga tutash hududlarning tosh davri yodgorliklarini o‘rganishda tosh qurollarning texnologik xususiyatlari, madaniy qatlamlarning stratigrafiyasi hamda yodgorliklarning hududiy tarqalishini aniqlashga e’tibor kuchaydi. O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi OAK saytida yoritilgan ilmiy natijalarda Teshik-Tosh-1 va Teshik-Tosh-2, Machay-2 hamda Qorong‘udara yodgorliklarini zamonaviy arxeologik usullar bilan o‘rganish masalalari qayd etilgan. Ushbu tadqiqotlar Boysun hududidagi tosh davri materiallarini texnik-tipologik va xronologik jihatdan qayta baholash zarurligini ko‘rsatadi [2].

Samarqand arxeologiya instituti tomonidan e’lon qilingan materiallarda Qorong‘udara yodgorligida 2023-yilda olib borilgan qazishmalar va tosh davriga oid topilmalar haqida ma’lumot berilgan. Mazkur ma’lumotlar hududda yangi arxeologik

obyektlarni aniqlash va ilgari ma’lum bo‘lgan yodgorliklar doirasini kengaytirish imkoniyati mavjudligini ko‘rsatadi.

Zarautsoy qoyatosh tasvirlariga bag‘ishlangan tadqiqotlar esa Boysun hududining faqat g‘or-makonlar bilan cheklanmasligini, balki qadimgi tasviriy faoliyat va madaniy landshaftlarni o‘rganish uchun ham katta ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatadi. UNESCOning Butunjahon merosi bo‘yicha dastlabki ro‘yxatidagi tavsifda Zarautsoy arxeologik landshaftida mezolit, neolit, bronza davri va keyingi tarixiy davrlarga oid tasviriy qatlamlar mavjudligi qayd etilgan. Shu sababli qoyatosh rasmlarini yagona davrga tegishli deb qabul qilishdan ko‘ra, ularning alohida guruhlari va yaratilish bosqichlarini o‘rganish muhimdir.

UNESCOning Boysun hududiga bag‘ishlangan materiallarida mintaqaning tabiiy va madaniy merosi o‘zaro bog‘liq holda tavsiflanadi. Bu yondashuv arxeologik obyektlarni ularning tabiiy landshafti, tarixiy yo‘llar va an’anaviy yashash muhitidan ajratmasdan o‘rganish lozimligini anglatadi [3].

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, Boysun hududining ayrim mashhur yodgorliklari bo‘yicha ilmiy ma’lumotlar mavjud bo‘lsa-da, ularni yagona xronologik, hududiy va madaniy tizim doirasida taqqoslash imkoniyatlari hali keng. Xususan, tosh davri g‘or-makonlari, qoyatosh tasvirlari va keyingi davrlarga mansub mudofaa inshootlari o‘rtasidagi tarixiy tafovutlarni aniq belgilash, ularning muhofaza holatini tizimli hujjatlashtirish va raqamli xaritalar bilan bog‘lash istiqbolli tadqiqot yo‘nalishlari hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur maqola e’lon qilingan ilmiy tadqiqotlar, arxeologik ekspeditsiyalar to‘g‘risidagi materiallar va rasmiy meros manbalarini tahlil qilishga asoslangan. Tadqiqot mustaqil dala qazishmalari natijasi sifatida emas, balki manbalararo qiyoslash va ilmiy umumlashtirishga yo‘naltirilgan tahliliy ish sifatida olib borildi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi usullardan foydalanildi.

SCIENCE CONNECTS PEOPLE

Teshik-Tosh g‘orining arxeologik ahamiyati

Teshik-Tosh g‘ori Boysun hududining eng mashhur arxeologik yodgorliklaridan biri bo‘lib, Turgandaryo havzasidagi tog‘li landshaftda joylashgan. Yodgorlik, avvalo, neandertal bola qoldiqlari topilgani bilan jahon arxeologiyasi tarixida muhim o‘rin egallaydi. XX asrning 30-yillarida amalga oshirilgan tadqiqotlar ushbu g‘orning paleolit davri insonlari hayotini o‘rganishdagi ahamiyatini namoyon qilgan.

Teshik-Toshdan topilgan antropologik qoldiqlar, tosh qurollar va hayvon suyaklari qadimgi insonlarning biologik xususiyatlari, yashash muhiti va ovchilik faoliyati haqida ma’lumot beradi. G‘or yodgorliklarida arxeologik materiallarning o‘zaro joylashuvi, madaniy qatlamlarning ketma-ketligi va tabiiy jarayonlarning ta’siri topilmalarni ilmiy talqin qilishda alohida ahamiyatga ega [4].

Teshik-Toshning muhim xususiyatlaridan biri shundaki, u inson evolyutsiyasi tarixini faqat antropologik qoldiqlar orqali emas, balki arxeologik muhit bilan birgalikda o‘rganish imkonini beradi. Tosh qurollarning texnologik xususiyatlari, hayvon suyaklari va boshqa moddiy dalillar o‘sha davr kishilarining yashash strategiyalarini tiklashga yordam beradi.

G‘ordan topilgan bola qoldiqlarining dafn marosimi bilan bog‘liqligi uzoq vaqt davomida ilmiy munozaralarga sabab bo‘lgan. Hayvon shoxlarining qoldiqlari va dafn konteksti ayrim tadqiqotchilar tomonidan marosimiy faoliyat ehtimoli bilan izohlangan. Biroq bunday talqinni baholashda topilmalarning stratigrafik holati, saqlanish sharoiti va keyingi ilmiy tekshiruvlar natijalarini hisobga olish zarur.

Shunday qilib, Teshik-Tosh nafaqat Boysun, balki butun Markaziy Osiyoning qadimgi tarixini o‘rganishda muhim ilmiy manba bo‘lib, uning materiallari antropologiya, arxeologiya va paleoekologiya fanlari kesishmasida tadqiq etilishi mumkin [5].

Machay g‘or-makonlari va qadimgi tosh industriyasi: Machay hududi Boysun arxeologik landshaftining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Machay daryosi

atrofi, g‘orlar va tabiiy boshpanalar qadimgi odamlarning yashash sharoiti hamda tabiiy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini o‘rganishda muhim ahamiyatga ega.

Machay bilan bog‘liq arxeologik materiallar tosh qurollarning shakllari, ularni tayyorlash usullari va madaniy qatlamlarning xususiyatlarini o‘rganish imkonini beradi. Tosh industriyasini tahlil qilish orqali qadimgi aholining xomashyo tanlash, toshni parchalash va mehnat qurollariga ishlov berish ko‘nikmalari haqida xulosalar chiqarish mumkin.

Biroq tosh qurollarning tipologik o‘xshashligi har doim ham ularning bir xil davrga yoki yagona madaniy guruhga tegishli ekanini anglatmaydi. Shu sababli Machay yodgorliklarini o‘rganishda texnik-tipologik tahlil stratigrafik ma’lumotlar va mavjud xronologik dalillar bilan birgalikda qo‘llanishi lozim.

Machay hududidagi yodgorliklar majmuasi Boysun tog‘li muhitida insonlarning uzoq vaqt davomida yashaganini va turli davrlarda tabiiy boshpanalardan foydalanganini o‘rganish uchun istiqbolli ilmiy maydon hisoblanadi. Ushbu hududni kompleks tadqiq etish qadimgi aholining makon tanlash strategiyalari va mahalliy tabiiy sharoitga moslashuv mexanizmlarini chuqurroq anglashga xizmat qiladi [6].

Zarautsoy qoyatosh tasvirlari va qadimgi tafakkur: Zarautsoy Boysun hududining eng muhim qoyatosh san’ati yodgorliklaridan biridir. Bu yerdagi tasvirlar qadimgi insonlarning tabiat, hayvonot olami va kundalik faoliyatga munosabatini o‘rganishda alohida ahamiyatga ega.

Qoyatosh rasmlari arxeologik tadqiqotlarda o‘ziga xos manba turi hisoblanadi. Ular orqali qadimgi aholining hayvonlarni tasvirlash usullari, ovchilik bilan bog‘liq faoliyati va ramziy ifoda shakllari haqida ma’lumot olish mumkin. Shu bilan birga, tasvirlarning mazmunini bevosita tarixiy voqea yoki diniy marosim bilan bog‘lashdan oldin ularning uslubi, joylashuvi, saqlanish holati va boshqa dalillar bilan aloqasi tekshirilishi zarur.

Zarautsoy yodgorligining ilmiy qiymati uning faqat alohida tasvirlardan iborat emasligi, balki keng arxeologik landshaft tarkibida mavjudligi bilan ham belgilanadi. UNESCO materiallarida bu hududdagi tasvirlar va boshqa arxeologik belgilar turli tarixiy bosqichlar bilan bog‘liqligi qayd etiladi.

Zarautsoyni o‘rganishda tasvirlarni raqamli suratga olish, fotogrammetriya, uch o‘lchamli modellashtirish va geografik axborot tizimlari yordamida hujjatlashtirish muhim istiqbolli yo‘nalishlardir. Bunday usullar tasvirlarning hozirgi holatini qayd etish, tabiiy yemirilish jarayonlarini kuzatish va kelgusidagi restavratsiya hamda muhofaza tadbirlarini ilmiy asoslash imkonini beradi [7].

Boysun hududining boshqa tarixiy-arxeologik obyektlari: Boysun hududining tarixiy merosi tosh davri yodgorliklari bilangina cheklanmaydi. Hudud va unga tutash mintaqada qadimgi mudofaa inshootlari, tarixiy yo‘llar va turli davrlarga mansub arxeologik obyektlar ham mavjud.

Boysun madaniy merosiga oid rasmiy materiallarda Koshon yoki Qo‘rg‘onzol qal’asi, Poyonqo‘rg‘on, Darband atrofidagi mudofaa tizimlari va Temir darvoza bilan bog‘liq tarixiy obyektlar tilga olinadi. Bunday inshootlarni o‘rganish hududning qadimgi va o‘rta asrlardagi siyosiy, iqtisodiy hamda strategik ahamiyatini tushunishga yordam beradi.

Mazkur obyektlarning davri, vazifasi va tarixiy voqealar bilan aloqasini aniqlashda alohida arxeologik hisobotlar, me’moriy tahlillar va yozma manbalarga tayanish talab etiladi. Shu sababli ularni barcha davrlarni birlashtiruvchi yagona madaniy majmua sifatida emas, balki turli tarixiy bosqichlarda shakllangan obyektlar tizimi sifatida o‘rganish maqsadga muvofiq.

Boysun hududidagi turli davr yodgorliklarining bir geografik makonda jamlangani mintaqaning uzoq muddatli tarixiy ahamiyatini ko‘rsatadi. Ularni o‘zaro bog‘langan, lekin xronologik jihatdan farqlanuvchi obyektlar sifatida o‘rganish hudud tarixini aniqroq tiklash imkonini beradi [8].

Boysun hududi ko‘p davrli arxeologik landshaft hisoblanadi. Teshik-Tosh, Machay va Qorong‘udara tosh davri tarixini, Zarautsoy esa qadimgi tasviriy faoliyat va madaniy landshaftlarni o‘rganishda muhim o‘rin tutadi. Hududdagi keyingi davr mudofaa inshootlari va tarixiy obyektlar uning ko‘p qatlamli tarixini to‘ldiradi.

1. Tosh qurollarning texnik-tipologik tahlili muhim ilmiy imkoniyatlarga ega. Biroq qurollarning shakliy o‘xshashligi ularning aynan bir davrga tegishli ekanini mustaqil ravishda isbotlamaydi. Xronologik xulosalarni stratigrafiya va boshqa dalillar bilan birgalikda tekshirish lozim.

1. Zarautsoy qoyatosh tasvirlari alohida ilmiy tadqiqot yo‘nalishini tashkil etadi. Ularni raqamli hujjatlashtirish, tasvirlar guruhlarini qiyoslash va saqlanish holatini muntazam kuzatish yodgorlikning ilmiy qiymatini saqlashga xizmat qiladi.

1. Yangi arxeologik qidiruvlar hududning hali to‘liq o‘rganilmagan imkoniyatlarini namoyon etadi. Qorong‘udara va boshqa topilmajoylarga oid yangi ma’lumotlar Boysun hududining arxeologik xaritasini yangilash hamda tosh davri madaniyatlarini o‘zaro qiyoslash uchun asos yaratadi [9].

1. Arxeologik merosni muhofaza qilish kompleks yondashuvni talab etadi. Ilmiy hujjatlashtirish, raqamli ma’lumotlar bazasi, muntazam monitoring va mahalliy aholini jalb etish yodgorliklarni uzoq muddat saqlashning muhim shartlaridir.

Amaliy jihatdan ushbu natijalardan Boysun arxeologik yodgorliklari bo‘yicha elektron katalog yaratish, hududiy xaritalarni yangilash, muzey ekspozitsiyalarini boyitish va ilmiy-ma’rifiy turizm yo‘nalishlarini ishlab chiqishda foydalanish mumkin. Bunday tashabbuslar arxeologik obyektlarning ilmiy qiymatini saqlash bilan birga, ularning jamiyatdagi tarixiy-madaniy ahamiyatini kengroq yoritishga yordam beradi [10].

Xulosa

Boysun hududi O‘zbekistonning qadimgi tarixini o‘rganishda muhim o‘rin tutadigan, turli davrlarga mansub arxeologik yodgorliklarni o‘zida mujassam etgan

tarixiy-madaniy makondir. Teshik-Tosh, Machay va Qorong‘udara kabi yodgorliklar qadimgi insonlarning biologik xususiyatlari, tosh qurollar tayyorlash texnologiyasi va yashash muhitiga moslashuvini o‘rganish imkonini beradi. Zarautsoy qoyatosh tasvirlari esa qadimgi insonlarning tasviriy faoliyati, tabiatga munosabati va ramziy tafakkurini tadqiq etishda muhim manba hisoblanadi.

Maqolada tahlil qilingan materiallar Boysun arxeologik merosini alohida yodgorliklar yig‘indisi sifatida emas, balki tabiiy muhit, inson faoliyati va tarixiy jarayonlar o‘zaro ta’sirida shakllangan kompleks tizim sifatida o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, turli davrlarga mansub obyektlarning xronologik farqlarini saqlash, ilmiy dalillar bilan taxminiy talqinlarni ajratish va har bir xulosani tegishli manbalar asosida tekshirish muhimdir.

Kelgusidagi tadqiqotlarda Boysun hududidagi arxeologik obyektlarning geografik joylashuvini yagona raqamli xaritada aks ettirish, topilmalar kataloglarini shakllantirish, zamonaviy texnologiyalar yordamida hujjatlashtirish va yangi dala izlanishlarini amalga oshirish maqsadga muvofiq. Shuningdek, arxeologik merosni muhofaza qilishda ilmiy muassasalar, madaniy meros tashkilotlari va mahalliy jamoalar hamkorligini kuchaytirish zarur.

Umuman olganda, Boysun hududining arxeologik yodgorliklari nafaqat O‘zbekiston tarixining qadimgi bosqichlarini yoritadi, balki Markaziy Osiyoda insoniyatning tabiiy muhit bilan munosabati, texnologik taraqqiyoti va madaniy tajribasini o‘rganishda ham katta ilmiy ahamiyat kasb etadi. Ularni tizimli o‘rganish va asrab-avaylash milliy madaniy merosni kelajak avlodlarga yetkazishning muhim shartidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Okladnikov A. P. *Палеолит Средней Азии*. — Ленинград: Наука, 1956.

2. Asqarov A. *Sopolli madaniyati va uning o‘rni*. — Toshkent: Fan, 1973.

3. Korobkova G. F. *Каменный век Южного Узбекистана*. — Москва: Наука, 1987.

4. Nishiaki Y., Aripdjanov O., Sayfullayev B., Rajabov A., Nakata H., Arai S., Akashi C. Archaeological investigations in the Boysun region of southern Uzbekistan: research materials on prehistoric cave sites. — 2018. Nashrning to‘liq bibliografik ma’lumotlari asl maqola asosida tekshirilishi lozim.

5. O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi. Boysuntovning qadimgi tosh davri yodgorliklari bo‘yicha tadqiqot natijalari. — URL: https://www.oak.uz/index.php/pages/24172 (murojaat sanasi: 12.10.2026).

6. Samarqand arxeologiya instituti. *Baqtriya arxeologik ekspeditsiyasi: Qorong‘udara yodgorligi*. — URL: https://www.arxeologiya.uz/baxteriya-arxeologik-ekspiditsiyasi/ (murojaat sanasi: 12.10.2026).

7. UNESCO World Heritage Centre. *Boysun*. Tentative Lists. — URL: https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6785/ (murojaat sanasi: 12.10.2026).

8. UNESCO World Heritage Centre. *Zarautsoy Rock Paintings*. Tentative Lists. — URL: https://whc.unesco.org/en/tentativelists/5299/ (murojaat sanasi: 12.10.2026).

9. UNESCO Intangible Cultural Heritage. *Cultural Space of Boysun District*. — URL: https://ich.unesco.org/en/RL/cultural-space-of-boysun-district-00019 (murojaat sanasi: 12.10.2026).

10. Uzbekistan Travel. *Boysun tog‘laridagi Teshik-Tosh g‘ori*. — URL: https://uzbekistan.travel/uz/o/boysun-tog%E2%80%98laridagi-eshik-tosh-gori/ (murojaat sanasi: 12.10.2026).